

УДК 37.091.12.011-051(377.6)+005.336.2+005.963
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.16>

Л. М. Ликтей

спеціаліст вищої категорії, методист, викладач
Івано-Франківського коледжу
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

У статті проаналізовано наукові підходи до вивчення проблеми розвитку методичної компетентності й уточнено зміст поняття «методична компетентність». Проаналізовано сучасний стан розвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін педагогічних коледжів. Визначено роль методичної компетентності в професійному зростанні викладачів. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень методичну компетентність розкрито як один із найважливіших способів методично-інтелектуального рівня викладача. Подано погляди сучасних науковців і дослідників щодо сучасного стану розвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін. Особливу увагу приділено питанню необхідності безперервного розвитку методичної компетентності викладачів як суцільного механізму траєкторії успішного професійного розвитку. Значну увагу приділяємо конкретизації основних компонентів методичної компетентності. За В. Адольфом, методична компетентність має в складі три основні компоненти: пізнавальний, діяльнісний та особистісний. Компетентним у методиці є той викладач, який добре володіє методикою викладання свого предмета, чітко визначив своє ставлення до різних методичних систем і сформував власний індивідуальний стиль у методиці [1, с. 119]. Так, на думку О. Семенов, методична компетентність є складником професійної компетентності, її основу становлять знання методологічних і теоретичних засад методики, концептуальні основи, структура та зміст засобів навчання, уміння застосовувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції [11, с. 35].

Цікавим є науковий доробок науковців з означеної проблеми як в Україні, так і за рубежом. Водночас констатуємо й той факт, що в сучасній педагогіці сам стан розвитку методичної компетентності потребує вдосконалення. Детальний аналіз науково-методичної літератури показує, що проблема розвитку методичної компетентності в основному досліджувалася в контексті розвитку особистості викладачів закладів вищої освіти (А. Лозова, О. Головенко, А. Вербицький та ін.). Ураховуючи сучасні тенденції розвитку освіти в Україні, зокрема розвиток методичної компетентності, можемо зазначити, що сам розвиток компетентності відбувається поступово під впливом суб'єктивних та об'єктивних чинників, організаційно-педагогічних умов. Це розгорнутий у часі процес і результат кількісних і якісних змін компонентів професійної компетентності [6, с. 63].

Ключові слова: педагогічна освіта, педагогічна майстерність, компетентність, методика, методична компетентність, розвиток методичної компетентності, викладач гуманітарних дисциплін, педагогічний коледж.

Постановка проблеми. Сьогодні суспільство прагне до активнішої реалізації компетентнісної освітньої парадигми. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної освіти вважаємо вдосконалення стану розвитку методичної компетентності викладачів педагогічних коледжів. Отже, вагомого значення набуває потреба вивчення й аналізу сучасного стану розвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін, оскільки тенденція розвитку методичної компетентності, прагнення до інновацій у рамках викладання дисциплін гуманітарного спрямування потребує оновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що, з огляду на важливість означеної теми, вивченню та сучасному стану розвитку методичної компетентності як невід'ємного складника

професійної компетентності присвячено наукові дослідження О. Бігич, Н. Остапенко, Є. Пасічника, Ю. Присяжнюк, Т. Руденко, О. Семенов, В. Шуляра й інших. Однак не існує єдиного підходу до структурування методичної компетентності. Одні науковці визначають її через компоненти, інші – через рівні, дехто з дослідників – через елементи. Учені працюють над проблемою активного розвитку й удосконалення методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін педагогічних коледжів у процесі викладання. Водночас існує низка обґрунтувань і характеристик компонентів професійної системи розвитку методичної компетентності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості стану розвитку методичної компетентності викладачів педагогічних коледжів засобами

викладання дисциплін гуманітарного спрямування у світлі змін сучасного освітнього простору.

Виклад основного матеріалу.

Загальновідомо, що в умовах освітніх змін перед закладами вищої освіти, фахової передвищої освіти, зокрема педагогічними коледжами, постає проблема належної організації освітнього процесу, зміни методики навчання та викладання дисциплін гуманітарного спрямування, фахових методик тощо. Відповідно до основ загальнонаукових понять формуються й відповідні методи розвитку методичної компетентності.

Важливими ознаками розвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін є поєднання особистісної та діяльнісної орієнтацій. За Т. Гущиною, методична компетентність є інтегральною багаторівневою професійно значимою характеристикою особистості й діяльності педагогічного працівника, узагальненням результативного професійного досвіду, системного навчання знань, умінь і навичок педагога в галузі методики й оптимального сполучення методів професійної педагогічної діяльності [5]. Науковець О. Біляковська вважає, що методична компетентність включає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до освітнього процесу в сучасних особистісно-зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, володіння різними методами, прийомами й формами організації навчання [2, с. 231]. Ми поділяємо думку дослідниць, оскільки вважаємо, що сучасний ринок праці диктує високі вимоги до професійних та особистісних якостей викладача. На основі теоретико-практичної бази виокремлюється готовність до сприйняття новацій, удосконалення освітнього вектору, чітке розуміння викладачем сутності систематичного розвитку методичної компетентності. На наше переконання, слушною є думка Л. Султанової, яка зазначає, що разом із процесами демократизації та гуманізації в сучасному суспільстві відбувається зміна педагогічної парадигми, яку ми розуміємо як синтез концептуальних теоретичних положень і способів їх реалізації. На зміну панівної функціонально орієнтованої парадигми освіти приходить нова – гуманістична парадигма, спрямована на переорієнтацію процесу навчання на процес самореалізації особистості [10, с. 29].

Загалом означена проблема віддзеркалена в працях багатьох науковців і показує тісний зв'язок низки ключових наукових положень щодо організації методичної роботи в коледжах, професійних знань і вмінь викладачів гуманітарних дисциплін, адже професійні вміння є цілеспрямованими, усвідомленими, довільними й навмисними діями, які в сукупності створюють професійну діяльність. Будь-яке професійне вміння потребує довільного й усвідомленого варіювання,

правильного вибору стилю навчальної роботи, форм освітнього процесу, методів і засобів [7, с. 40]. Систематичний рівень розвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін педагогічних коледжів забезпечує можливість значних досягнень у професійній сфері. У царині особистісного вдосконалення уможливорює та прискорює процес професійного розвитку педагогічної майстерності. Належна підготовка до проведення лекційних, семінарських, практичних занять сприяє не тільки професійному самовдосконаленню, а й розвитку методичної компетентності викладача. Так активізується творчий потенціал, можливість використання ІТ-технологій, удосконалюється професійна культура та комунікабельність, методико-дидактична спрямованість тощо, які відповідають змісту методичної освіти. Нам імпонує думка О. Жигайло, яка переконана, що зміст методичної освіти зумовлюється рівнем розвитку методичної науки, а головне – прогресивними тенденціями її розвитку, оскільки без їх урахування неможливо підготувати вчителя для найближчого майбутнього [8, с. 22].

Розвиток методичної компетентності викладача залежить і від освітнього середовища, у якому він безпосередньо перебуває, і готовності до нових змін в освітньому середовищі. Освітнє середовище виступає в ролі суб'єкта педагогічного впливу та створює умови «формування» майбутнього вчителя, можливості набуття ним практичного досвіду через призму методичної компетентності викладача з урахуванням наукової думки світової педагогічної спільноти. Погоджуємося з поглядами О. Кучерявого, котрий зазначає, що не готуватися освітньому середовищу сьогодні до прийняття в ролі пізнавально-розвивальних засобів високотехнологічних продуктів світової наукової думки – означає гальмувати процес кар'єрного зростання особистості фахівця [9, с. 51].

На нашу думку, методична компетентність – одна з тих компетентностей, які рекомендовані європейськими конвенціями, оскільки передбачає самостійність і відповідальність. Стадія фахово-методичного розвитку викладача гуманітарних дисциплін завбачує здатність ним вибирати технології та методики провадження освітньої діяльності на основі власного досвіду. Разом із тим сучасна методика диктує нам педагогічні умови, де викладач виступає в ролі фасилітатора, котрий уміє розв'язувати професійні завдання, що регулюються його власною діяльністю. Водночас під час автономного вибору методик важливо пам'ятати й про фахові вимоги до викладання навчальних дисциплін гуманітарного спрямування. Викладачі педагогічних коледжів повинні свідомо оцінювати майбутні наслідки своєї методичної діяльності, адже вони працюють у ракурсі формування особистості, котра здатна опанувати

педагогічну професію відповідно до сучасних вимог суспільства. Стрижнем співпраці між викладачем і студентом є бажання першого до самовдосконалення методичної компетентності, другого – оволодіння ключовими компетентностями з подальшою їх реалізацією в професійному колі. Нам імponує думка А. Горлової, котра вважає, що розвивати професійне мислення студентів у процесі оволодіння психолого-педагогічними, методико-теоретичними, практичними вміннями можна через залучення їх до участі в науково-практичних конференціях, методичних семінарах, тренінгах, творчих педагогічних проектах тощо [4, с. 6]. Уважаємо, що такий підхід є основою засвоєння компетентних навичок студента й удосконаленням методичної компетентності викладача.

На засадах розвитку методичної компетентності викладача відбувається зорієнтованість на створення власних методик, налаштованість на оптимізацію методичних проектів, експериментальних досліджень, інноваційних педагогічних технологій і методик викладання гуманітарних дисциплін, одержання нових наукових і науково-методичних результатів. Цікавим є твердження науковців О. Цюняк та С. Довбенко, що потреба в нововведеннях активізує інтерес до знань у конкретній галузі, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності допомагає долати труднощі, шукати нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи у взаємодії з тими, хто їх не сприймає [12, с. 106]. Для модернізації освітнього процесу в педагогічних коледжах під час викладання навчальних дисциплін варто застосовувати інноваційні методики викладання, які є рушійною силою сучасної освіти та спрямовані на підвищення якості й оновлення її змісту, активніше запроваджувати ефективні сучасні педагогічні технології, оновлювати систему методичного та інформаційного забезпечення закладів фахової передвищої освіти. Науковець Ю. Бистрова характеризує поняття «інноваційні методики викладання» як такі, що об'єднують усі нові й ефективні способи освітнього процесу (здобуття, передачі й продукування знань), які, власне, сприяють інтенсифікації та модернізації навчання, розвивають творчий підхід та особистісний потенціал здобувачів вищої освіти [3]. Кожне методичне знання, уміння, особливо компетентність, формуються на основі результатів власного педагогічного досвіду, опираються на власні мотиви методичного саморозвитку, однак, зі зміною напрацьованих роками стереотипів педагогічної діяльності.

Науковий аналіз власної педагогічної діяльності викладача реалізується через систематичне вдосконалення професійних потреб. Важливим чинником є позитивна тенденція апробації закордонних освітніх систем, відповідно до яких може бути організована методична робота в педагогіч-

ному коледжі. Така сукупність сприяє позитивному перебігу розвитку методичної компетентності викладачів. Отже, викладач педагогічного коледжу нагромаджує нові методичні знання, стає генератором формування методичної компетентності студентів і провідником між школою, коледжем і закладом вищої освіти.

Висновки і пропозиції. Аналізуючи сучасний стан розвитку методичної компетентності, ми дійшли висновку, що розвиток методичної компетентності потребує систематичного самовдосконалення, а сама модернізація сучасної освіти спонукає вчених до обґрунтування та пошуку способів реалізації розвитку методичної компетентності викладачів педагогічних коледжів. Нова парадигма розвитку освіти в Україні зумовлює оновлення навчально-методичного забезпечення гуманітарних дисциплін, пошуку відповідних форм, методів і технологій навчання, що базуються на законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», Концепції розвитку педагогічної освіти тощо. Центральною фігурою в педагогічному коледжі є студент, котрий знаходиться в центрі освітнього процесу, тому сучасний стан розвитку методичної компетентності має ґрунтуватися на повазі до його думки, схильності до активності, заохоченні до навчальної діяльності на засадах гуманізму.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що ефективний розвиток методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін педагогічних коледжів залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу, застосування традиційних і сучасних методик навчання, оптимального поєднання традиційних та інноваційно-педагогічних технологій навчання, які спрямовані на підвищення кваліфікаційного рівня сучасного викладача.

Список використаної літератури:

1. Адольф В.А. Професійна компетентність сучасного вчителя. Київ, 1998. 309 с.
2. Біляковська О.О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. С. 229-234. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdpu/2011_7/7/37.pdf.
3. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 27–33.
4. Горлова А. Формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів початкової школи. *Початкова школа*. 2017. № 4. С. 5–6.
5. Гуцина Т.Н. Формування методичної компетентності педагогічних працівників установ додаткової освіти дітей в процесі підвищення

- кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2001. 252 с.
6. Дука О.А. Розвиток професійної компетентності персоналу органу пробації у відомчих навчальних закладах державної кримінально-виконавчої служби України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 296 с.
 7. Жигайло О.О. Методична компетентність як інтегральна характеристика фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів. *Молодь і ринок*. 2014. № 7. С. 21–25.
 8. Калмикова Л., Калмиков Г., Харченко Н. Феномен «компетенція» та «компетентність» у психолого-педагогічній науці і вищій педагогічній освіті. *Початкова школа*. 2016. № 12. С. 37–41.
 9. Кучерявий О.Г. Кар'єрне зростання: особистісний вимір : монографія. Київ : Видавничий дім «Слово». 2015. 224 с.
 10. Султанова Л.Ю. Освіта як соціокультурний феномен. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. № 29. С. 25–29.
 11. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
 12. Цюняк О.П., Довбенко С.Ю. Готовність педагога до інноваційної діяльності : навчально-методичний посібник. Київ, 2019. 190 с.

Lyktei L. Current development state of method competence of teachers of humanitarian disciplines in pedagogical colleges

In the article the scientific approaches of the study of the development problem of method competence are analyzed and the concept content of "methodical competence" is itemized. The present development state of method competence of teachers of the humanities in pedagogical colleges is analyzed. The role of method competence in the teachers' professional growth is determined. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical researches method competence is revealed as one of the most important ways of the teacher's methodological-intellectual level. The views of modern scholars and researchers on the current development state of method competence of teachers of humanities are presented.

Special attention is given to the need for continuous development of the teachers' method competence as a continuous mechanism of the trajectory of successful professional development. Much attention is paid to specifying the main components of method competence. According to V. Adolf, method competence has three main components: cognitive, active and personal. That teacher is competent in the methodology that is well-versed in the methodology of teaching his subject, clearly defined his attitude to different methodological systems and formed his own individual style in the methodology [1, p. 119]. So, in the opinion of A. Semenov, method competence is a component of professional competence, its basis is knowledge of methodological and theoretical principles of methodology, conceptual bases, structure and content of teaching aids, ability to apply knowledge in pedagogical and social activities in order to perform basic professional and methodical functions [8, p. 35].

We have shown interest in the scientific achievements of scientists on this problem both in Ukraine and abroad. At the same time, we note the fact that in modern pedagogy the development state of method competence needs improvement. A detailed analysis of the scientific and methodological literature shows that the problem of the development of methodological competence was mainly investigated in the development context of the teachers' personality of higher education institutions (A. Lozova, O. Holovenko, A. Verbytskyi, etc.). Taking into account the current trends in the development of education in Ukraine, in particular, the development of methodological competence, we can say that the development of competence is gradually influenced by subjective and objective factors, organizational and pedagogical conditions. It is a time-consuming process and the result of quantitative and qualitative changes in the components of professional competence [4, p. 63].

Key words: *pedagogical education, pedagogical skill, competence, methodology, method competence, development of method competence, teacher of humanities, pedagogical college.*